

УДК 65.012.12

О.О. КАРЄВІК, к.т.н., проф., ХСЕІ, Харків

Л.М. ШАЛІМОВА, проф., ХСЕІ, Харків

І.М. РУДНЄВА, доц., ХСЕІ, Харків

З ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Економічна освіта сьогодні повинна підготувати фахівця, який буде здатний успішно працювати в умовах глобалізованого ринку. Наголос все більше робиться на універсальність підготовки випускника та його адаптованість до ринку праці, на особистісну орієнтованість навчального процесу, його інформатизацію. Стаття містить у собі аналіз позитивних та негативних рис дистанційної освіти, як сучасної технології інтерактивного освітнього процесу, на прикладі вищих навчальних закладів України, які вже не один рік організують навчання окремих категорій студентів у такому форматі.

Economic education must prepare a specialist which will be able successfully to work in the conditions of globalizing market today. More emphasized on universality of preparation of graduating student and his adapted to the labour-market, on personality oriented of educational process, his informatization. The article contains the analysis of positive and negative lines of the controlled from distance education, as modern technology of interactive educational process, on the example of higher educational establishments of Ukraine, which already a not alone year will be organized by the studies of separate categories of students in such format.

Ключові слова: дистанційне навчання, інформатизація освітнього процесу, фахова компетентність, глобальний інформаційний простір, інтерактивне навчання, інтерактивний методичний комплекс навчальної дисципліни, форум, чат, викладач-тьютор, лектор-експерт, викладач організатор, консультант-фасілітатор,

Вступ. Сучасна освітня ситуація в суспільстві вимагає оновлення багатьох сторін педагогічної діяльності.

Необхідність цих процесів диктується входженням України у Європейське освітнє і наукове поле. Україна здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу.

В останні роки в Україні почали розвиватись технології дистанційного навчання. По суті сучасні технології дистанційного навчання формують прогресивну парадигму викладацької діяльності, що забезпечує необхідну ефективність і відповідає вимогам часу. Дистанційне навчання поступово займає своє особливе місце у системі економічної освіти в Україні.

Воно сприяє формуванню таких якостей майбутнього фахівця, які потрібні сучасному ринковому середовищу.

Постановка завдання. Українські педагоги вбирають досвід колег з інших країн. Але оволодіння західними методиками неминуче відбувається в специфічній формі, і українські новітні педагогічні технології уже на сучасному, початковому етапі їх розвитку характеризуються рядом відмінностей. Мета даної статті – дослідження особливостей впровадження технології дистанційного навчання у навчальних закладах України. Зміна підходів до організації навчання викликає позитивну реакцію ринку, формуються нові здібності і вміння, що користуються попитом у все більшій кількості сучасних роботодавців.

Сучасна освіта повинна бути адаптивною, забезпечувати можливості творчого інтелектуального розвитку, трансформації знань у систему цінностей, вироблення необхідного ставлення до світу та природного способу поведінки у мінливому середовищі, тобто компетентності у широкому розумінні.

Методологія. Розгорнуте тлумачення поняття «компетентність» викладене у праці відомого сучасного психолога Дж. Равена.

Значний внесок у розробку проблеми компетентності внесли російські дослідники — Н.В. Кузьміна, Л.А. Петровська, А.К. Маркова, Л.М. Мітіна, Л.П. Олексієва, Н.С. Шаблігіна, та ін.

Російські вчені І.В. Ільїна, Л.П. Алексєєва, Н.С. Шаблігіна, Н.В. Карнаух, Ю.В. Варданян та багато інших досліджують проблематику професійної компетентності

В Україні рівень кваліфікації задається «кваліфікаційною характеристикою» – державним документом, який є переліком функцій, задач умінь, що повинен опанувати спеціаліст певної професії того чи іншого рівня кваліфікації. Автори багатьох вітчизняних педагогічних монографій визначають, що особистість людини формується впродовж усього життя, але саме у вищому навчальному закладі виробляються основні якості спеціаліста, а в наступній професійній діяльності відбувається «подальше їх шліфування як професіонала», тому виникає проблема перепідготовки кадрів, отримання другої вищої освіти, якщо професійна діяльність цього потребує. Найбільш підходящою у таких умовах є дистанційна освіта.

Результати дослідження. Дистанційне навчання – це форма навчання, яка впроваджується з метою формування самостійної діяльності студентів безпосередньо за місцем їхнього проживання (перебування) на основі використання сучасних педагогічних технологій, досягнень психології та дидактики, а також можливостей інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Завдяки глобальній інформаційній системі INTERNET ця форма навчання створює можливості для отримання другої вищої освіти та перекваліфікації

для різних верств населення. Бо ця модель навчання не потребує щоденної прив'язки до конкретного місця та часу.

Перша модель дистанційного навчання виникла у Англії ще у 1840 році, коли проф. Ісаак Пітман запропонував студентам здобувати освіту листуючись через пошту.

Головними принципами дистанційного навчання є:

- гнучкість: територіальна, вікова, часова, змістовна та методологічна;
- визначальна роль самостійної роботи студентів;
- співпраця студентів та викладачів;
- індивідуалізація навчання;
- інтерактивна спрямованість навчання.

Для успішної реалізації завдань дистанційного навчання потрібна певна модель організації інтерактивного спілкування.

«Інтерактивне навчання» (від англ. *interactive learning*) означає засвоєння інформації, що засноване на взаємодії у трикутнику студент – викладач – студент, а у дистанційному навчанні студент – комп'ютер – викладач. Студент перетворюється з об'єкта на суб'єкт навчання завдяки особливостям освітнього процесу з застосуванням інформаційних технологій.

Процес навчання будується на таких принципах:

- активна позиція студентів, коли вони дискутують з викладачем, виступають як одне з джерел професійного досвіду, самі знаходять вирішення проблеми;
- ініціатива як особливий прояв активності, що передбачає направленість дій;
- перехід процесу навчання з категорії «учити» до категорії «вивчати» навчальну дисципліну усвідомлено і самостійно;
- інтерактивний зв'язок з різними освітніми ресурсами (бібліотека, медіотека, INTERNET ресурси) і освітніми співтовариством (колеги, викладачі-тьютори, консультанти).
- інформаційна насиченість і гнучкість методики навчання з застосуванням інформаційних технологій;
- робота в інформаційному середовищі, що мотивує і стимулює процес вивчення дисципліни.

Організація самостійної роботи студентів в умовах інтерактивного дистанційного навчання - це двосторонній процес, який передбачає певну модель взаємодії викладача та студента .

Ця модель включає такі кроки:

- планування самостійної роботи студентів;
- організація самостійної роботи, тобто діагностика здібностей, розробка та видача завдань, створення умов для виконання завдань, у тому числі

забезпечення інформаційно-методичними матеріалами;

– мотивація, тобто застосування мотивів-стимулів, забезпечення позитивного зворотнього зв'язку викладач-студент;

Сучасні інтерактивні методи викладання передбачають активну участь студентів у навчальному процесі. Центр уваги переміщається з процесу передачі знань на самостійну аналітичну роботу, на формування здатності прийняття рішень, вибору оптимального варіанта з багатьох альтернатив.

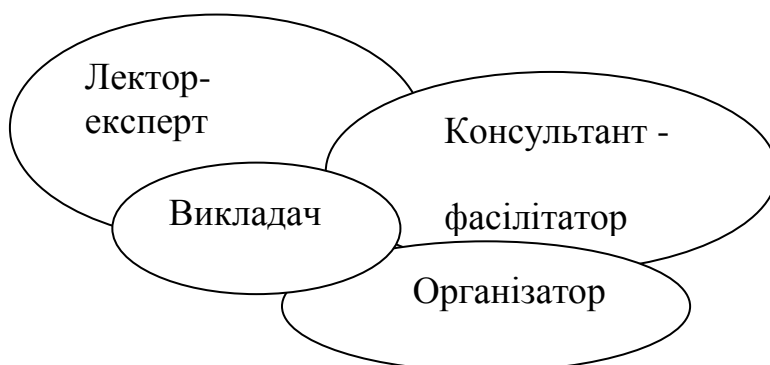
Для ефективної організації дистанційного навчання створюються інтерактивні комплекси навчально-методичного забезпечення дисципліни (ІКМЗД), що дозволяють організувати потрібну модель самоосвіти студентів, систему їх роботи від постановки задач до самоперевірки ефективності і контролю якості її розв'язання. У навчальному закладі розробляється методологія та запроваджується механізм створення інтерактивного методичного комплексу навчальної дисципліни (ІКМЗД), який можна видати студентам у електронному варіанті на CD, або розташувати у формі Інтернет-сторінки у віртуальній бібліотеці на сайті навчального закладу.

Віртуальний курс «Дисципліни» (ІКМЗД), складається з теоретичної, практичної, контрольної, мотиваційної та адаптаційної частин. Він включає програму дисципліни, тематичний план та розрахунок навчального часу, електронний підручник, типові завдання для самостійної роботи студентів, методичні рекомендації з типовими завданнями для підготовки до форумів і чатів, приклади завдань для тестування за програмою MOODLE, що включають різні типи тестових завдань, у тому числі відкриті тести, методичні рекомендації по підготовці до складання письмових заліків та екзаменів, бібліотечні та Інтернет - ресурси, критерії оцінки знань.

У дистанційному навчанні – головне самостійна робота у міжсесійний період, але її потрібно організувати. На консультативному занятті під час настановної сесії студент отримує необхідну інформацію про зміст, структуру та особливості вивчення дистанційного курсу, порядок тестування за програмою MOODLE та інтерактивного спілкування під час форумів та чатів, про підготовку до заліків та іспитів.

Організація дистанційного навчання, участь у інтерактивному спілкуванні зі студентами передбачає нову роль викладача - тьютора.

Основні ролі викладача-тьютора.

Викладач-тьютор. виступає у декількох основних ролях. У кожній з них він організує взаємодію учасників з певною галуззю навчального середовища. У **ролі лектора-експерта** викладач розповідає новий матеріал, демонструє слайди, відповідає на питання учасників. У ролі **організатора** викладач спрямовує взаємодію учасників дистанційного курсу з соціальним та фізичним оточенням: координує виконання завдань. У ролі **консультанта-фасілітатора** викладач звертається до професійного досвіду студентів, спонукає їх самостійно збирати нові данні, шукати рішення уже поставлених задач, ставити нові задачі.

З метою мотивації студентів до систематичної активної роботи впродовж семестру, а також систематизації набутих в процесі самостійного вивчення знань, у нашому навчальному закладі дистанційна освіта передбачає інтерактивне спілкування зі студентами у міжсесійний період з кожного дистанційного курсу (після самостійного вивчення студентами не менше ніж 60% навчального матеріалу). Для інтерактивного спілкування зі студентами у міжсесійний період можна використовувати форум, чат та тестування за програмою MOODLE.

Інтерактивне спілкування студентів з викладачами з дисциплін дистанційного циклу проводиться за допомогою інформаційного середовища INTERNET.

ФОРУМ, як форма інтерактивного спілкування, – це обговорення студентами проблемних питань, розміщених на сайті, яке проводиться протягом визначеного часу в режимі *off-line* з подальшим інтерактивним спілкуванням студентів і викладача в режимі *on-line*.

Якщо студент не брав участь в інтерактивному спілкуванні або отримав незадовільну оцінку, він зобов'язаний відпрацювати відповідний навчальний матеріал до проведення підсумкового контролю знань з дисципліни дистанційного циклу.

Результати інтерактивного спілкування враховуються при виставленні заліку.

У разі виникнення проблем при проведенні інтерактивного спілкування студент може звернутися за допомогою до системного адміністратора.

Зі студентами дистанційної форми навчання за допомогою ФОРУМу обговорюється проблемні питання дистанційного курсу з метою перевірки засвоєння навчального матеріалу.

Форум проводиться в мережі Інтернет в оболонці для дистанційного навчання MOODLE.

Інформація про особливості проведення ФОРУМу з відповідного

дистанційного курсу розміщується сайті навчального закладу та розсилається кожному студенту особисто електронною поштою не пізніше як за 2 тижні до його проведення.

Порядок проведення ФОРУМу:

I етап – розміщення викладачем на ФОРУМі проблемного питання з дисципліни дистанційного курсу.

II етап – розміщення студентами відповідей на проблемне питання (не більше 2-х сторінок на кожне питання) протягом 3-х днів.

III етап – обговорення студентами відповідей, розміщених на ФОРУМі, протягом 5-7 днів.

IV етап – обговорення студентами відповідей, розміщених на ФОРУМі, в режимі *on-line* протягом 2-х годин (спілкування студентів з викладачем в реальному часі у режимі діалогу).

V етап – завершення ФОРУМу, підведення його підсумків, що передбачає рецензування викладачем відповідей студентів на проблемні питання, аналіз ходу їх обговорення та розміщення результатів ФОРУМу на сайті інституту – не пізніше ніж через 3 дні після завершення ФОРУМу.

Завдання форуму - поглибити знання студентів з окремих, найбільш актуальних питань курсу.

ЧАТ з дисциплін дистанційного курсу є інтерактивною формою поточного контролю знань студентів дистанційної форми навчання і проводиться у міжсесійний період з метою перевірки розуміння та засвоєння студентами програмного матеріалу після вивчення окремих, найбільш складних тем і питань дистанційного курсу; виявлення недоліків у знаннях і вміннях студентів та визначення заходів щодо їх усунення.

ЧАТ проводиться у режимі *on – line* на сайті Інституту в оболонці для дистанційного навчання MOODLE.

Тривалість ЧАТу – до 2-х годин.

Порядок проведення ЧАТу :

Інформація про проведення ЧАТу доводиться студентам електронною поштою не пізніше як за два тижні до його проведення, а також розміщується на ФОРУМі.

В ході проведення ЧАТу студенти надають відповіді на запитання, які ставить викладач у режимі *on – line*. Обсяг кожної відповіді – не більше 300 символів. Викладач підводить результати ЧАТу на ФОРУМі не пізніше, як через 2 дні після його проведення.

Завдання чату не тільки перевірити розуміння та засвоєння матеріалу, а також акцентувати увагу на складних темах. В процесі обговорення складних питань студенти краще засвоюють інформацію.

Контроль та оцінювання знань студентів в умовах дистанційного

навчання здійснюється у поточній та підсумковій формі:

Поточний контроль. Об'єктами поточного контролю є: систематичність та активність поточної роботи; виконання студентом обов'язкових завдань навчальної програми; виконання завдань для самостійного опрацювання. Оцінювання знань здійснюється за результатами WEB – форумів та чатів, а також шляхом тестування по програмі MOODLE у мережі INTERNET.

Підсумковий контроль знань здійснюється на письмових екзаменах та заліках. Підсумкове оцінювання знань студентів здійснюється з урахуванням результатів оцінювання поточної роботи в семестрі. Якщо студент виконав усі обов'язкові завдання навчальної програми, виконав завдання для самостійного опрацювання, успішно брав участь у WEB - форумі або ЧАТі пройшов тестування по програмі MOODLE у мережі INTERNET з позитивною оцінкою, то він отримує залік за підсумками поточного контролю. Для студентів, що не виконали обов'язкові завдання навчальної програми, завдання для самостійного опрацювання, не брали участі у WEB – форумі, ЧАТі (або участь була формальною) ; не пройшли тестування по програмі MOODLE у мережі INTERNET (або не отримали за його підсумками позитивну оцінку), проводиться письмова контрольна робота.

Дистанційне навчання має як позитивні так і негативні риси.

Позитиви дистанційного навчання:

- закладає передумови інформатизації кожної особистості, а значить і всього суспільства.

- стимулює заглиблення у віртуальний інформаційний простір, багатий фактами, що дозволяє оволодіти навичками проблемно – аналітичних досліджень, формування понять, узагальнень. систематизації, класифікації. виявлення сутності різних порядків;

- створює мотиви для самостійної роботи студентів, спонукає їх до самостійного пошуку, підвищує ефективність процесу навчання, але у підготовленій аудиторії, що здобуває другу вищу освіту;

- передбачає використання власного досвіту студентами. Змінюється взаємодія з викладачем. . На зміну активності викладача приходять активність та ініціатива студентів. Задача викладача створити умови для їх самостійності та ініціативи.

- забезпечує достатньо оперативний зворотній зв'язок викладача зі студентами за допомогою глобальної мережі INTERNET.

- ця модель навчання з застосуванням інформаційних технологій орієнтована саме на пізнавальну мотивацію студентів. тобто на прагнення до пізнання, а не очікування диплома;

Основні проблеми дистанційного навчання:

- актуальним залишається твердження про те, що ніякий комп'ютер не

здатен замінити живе слово висококваліфікованого та ерудованого лектора. Комп'ютер повинен не витіснити, а доповнювати викладача. Комп'ютер був і залишається необхідним, але недосконалим знаряддям праці. Він не може передати такі інструменти виразності як настрої, почуття, інтонації, жести, міміка.

- існують проблеми у забезпеченні рівних можливостей у доступі до інформаційних технологій. Внаслідок системної кризи розвитку виник істотний розрив між різними групами населення у рівні оволодіння комп'ютерними технологіями, у інформаційній культурі, у здатності орієнтуватися у сучасному кібер - просторі та володіти навичками навігації у віртуальному середовищі;

- викладач і студент сьогодні знаходяться у рівному становищі, тому що повинні постійно оволодівати новими комп'ютерними технологіями, одержувати потрібну інформацію, виробляти потрібні навички та уміння для успішного вирішення завдань у своїй області, але для досягнення відмінних результатів потрібен такий цінний ресурс як час;

- пошук та обробка інформації вимагає багаточасової роботи викладача і студента. Знову виникає проблема браку часу;

- виникає проблема співвідношення інформаційного потоку, який може надати комп'ютер. особливо в умовах вільного доступу до глобальних інформаційних мереж та обсягу відомостей, які дійсно здатен засвоїти студент;

- комп'ютерне тестування в основному забезпечує об'єктивність оцінки, але не враховує індивідуальних особливостей студентів. Тести не приховують образ студента. Якість тестових завдань, їх коректність та підбір не завжди дають можливість дати адекватну оцінку рівня знань.

Висновки. Дистанційне навчання – сучасна, адаптивна форма організації навчального процесу, яка має свої особливості, позитивні та негативні риси. Сьогодні ця технологія зайняла своє особисте місце у навчальному процесі і використовується в основному для отримання другої вищої освіти.

Список літератури: 1. Bates A.W. (Tony). Managing Technological Change: Strategies for College and University Leaders. - San-Francisco, Jossey – Bass Inc. Publishers, 2000 2. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали)/ За ред. В.Г. Кременя. Авт. Степко М.Ф., Болубаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Київ -Тернопіль: Вид-воТДПУ,2004.–114с.(<http://www.tspu.edu.ua>). 3. Порадник з дистанційного навчання для викладача - тьютора- Харків,- ХІБС УБС НБУ, -2007. 4. В. Гніп. Викладачі в чаті // Золотий резерв.- №5. – 2009.

Подано до редакції 11.03.2010